

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی در بین زوجین ساکن تهران، ۱۳۹۹

محمد تاج‌آبادی فراهانی*، عالیه شکرپیگی**، اصغر مهاجری***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۶/۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۸/۱۴

چکیده

با توجه به تنوع و گسترش سرمایه‌های مختلف در جامعه امروز این مقاله به تبیین جامعه‌شناختی تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی می‌پردازد. در چارچوب نظری دیدگاه پی‌یر بوردیو مورد استفاده قرار گرفت. روش تحقیق مورد استفاده، پیمایش و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه است. جامعه آماری تحقیق هم زنان و مردانی تهرانی هستند که در ده سال گذشته، یعنی دهه نود ازدواج کرده‌اند، بوده است. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای در مناطق غرب، شرق، شمال، جنوب و مرکز تهران و سپس سهمیه‌ای ۳۸۵ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. داده‌ها، بر اساس آمارهای توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS2 که نرم‌افزار مدل‌سازی معادلات ساختاری Lisrel مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. شیوه همسرگزینی پاسخگویان مورد مطالعه این‌گونه بود که ۲۳/۶ درصد به شیوه سنتی، ۳۴/۴ درصد از پاسخگویان به شیوه مدرن، ۴۱/۹ درصد به شیوه ترکیبی و در حال گذر از سنتی به مدرن بوده است، بنابراین اکثریت پاسخگویان، شیوه‌های همسرگزینی به شیوه ترکیبی و در حال گذر بوده است. تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل معادلات ساختاری نشان‌دهنده تأثیر سرمایه اجتماعی (۰/۷۵) سرمایه فرهنگی (۰/۶۸) و سرمایه اقتصادی (۰/۶۶) بر شیوه‌های همسرگزینی است.

واژه‌های کلیدی: همسرگزینی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی.

* دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.
m.farahani14@yahoo.com

** استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول).
rashekarbeugister@gmail.com

*** استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.
asgharmohajeri@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

برای ازدواج در جوامع مختلف با نگرش خاصی نسبت به شیوه‌های همسرگزینی اقدام می‌شود. این امر در مرور زمان دچار تغییراتی شده است. ارزش‌ها و نگرش‌ها را می‌توان در زمره مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده جهت‌های رفتاری اعضای جامعه و نیز زیربنای نظم اجتماعی دانست. در طول دهه‌های گذشته، با وجود تداوم نقش عناصر فرهنگی گذشته و تأثیر پایدار ارزش‌های مذهبی بر نگرش‌ها و رفتارهای خانوادگی ایرانیان، نهاد ازدواج و خانواده تغییرات محسوسی را تجربه کرده است. (سرای، ۱۳۸۵) «در این میان برای تحقق ازدواج جوانان به‌ویژه در شهرهای بزرگ که با جمعیت‌های میلیونی و تنوع بیش‌ازحد مجموعه‌های انسانی روبروست، توانایی ساختارهای سنتی در شیوه‌های همسرگزینی برای این کار کم می‌شود و ضرورتاً اشکال نوین و شبکه‌های جدیدی برای اطلاع‌رسانی و نیز ایجاد پیوند میان شیوه‌های همسرگزینی آفریده می‌شوند» (دریایی، ۱۳۹۵: ۱۵).

خانواده، بعنوان مهم‌ترین نهاد جامعه بشمار می‌رود. پایه و اساس این نهاد را ازدواج تشکیل می‌دهد. موفقیت در ازدواج و رسیدن به اهداف مطلوب آن، تا حدود زیادی با شیوه همسرگزینی مرتبط است. (سلیمانی بشلی، ۱۳۹۴: ۲۲). در دوران جدید و در جوامع صنعتی، ماهیت و اشکال ازدواج و پیامدهای اجتماعی آن در خانواده و جامعه، اشکال، ساختار و ارزش‌های خانواده و به‌طورکلی الگوهای همسرگزینی و نظام خانواده تحت تأثیر صنعتی شدن دچار تغییر و تحول شده و در جوامع رو به توسعه، یا به‌اصطلاح پیرامونی ۱ با آهنگی آرام در حال تغییر است، ازجمله این تغییرات؛ شبکه خویشاوندی مبتنی بر تبار و طایفه، در اکثر جوامع تأثیر خود را از دست داده است؛ ترویج ازدواج‌های غیرخویشاوندی به‌جای ازدواج‌های مبتنی بر خویشاوندی به‌ویژه در نقاط شهری افزایش داشته است. (سرای و اوچاقلو، ۱۳۹۳: ۳۴).

انتخاب همسر به‌عنوان پیش‌شرط تشکیل خانواده، یکی از حساس‌ترین اعمالی است که از سوی عامل اجتماعی صورت می‌گیرد، زیرا انتخاب صحیح همسر، به تشکیل خانواده سالم می‌انجامد؛ خانواده‌ای که نخستین و مهم‌ترین محیط برای جامعه‌پذیر کردن افراد است و از طریق این فرآیند به انسجام اجتماعی می‌انجامد. (نوغانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹) طی سال‌های گذشته به موازات تغییرات اقتصادی و سیاسی که در جامعه ما روی داده است، بسیاری از ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی نیز دستخوش تغییر و دگرگونی شده است. این هنجارها، که به آرامی جای خود را در میان باورها و اعتقادات مردم باز می‌کند، ممکن است با باورهای گذشته همخوانی چندانی نداشته باشد و حتی در تعارض با آنها قرار گیرد. تغییرات در زمینه شیوه‌های همسرپایی و ازدواج جوانان از جمله مواردی است که بسیاری از خانواده‌ها را با مسائل متعددی روبه‌رو کرده است. (ساروخانی، ۱۳۹۳: ۱۵)

شیوه‌های همسرگزینی، سرمایه‌های افراد به شیوه‌های گوناگونی در فرآیند همسرگزینی دخالت می‌کنند. زیرا افراد را در شبکه‌های اجتماعی خاصی قرار می‌دهد و با نقشی که در فرآیند همسرگزینی دارند، می‌توانند به تشکیل خانواده یا ازدواج فرد با فرد دیگری منجر شوند. (نوغانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸) کما اینکه افراد زیادی با انتخاب همسر به دنبال تحرک اجتماعی هستند، به واسطه عوامل و متغیرهایی مثل انواع سرمایه‌ها می‌تواند متفاوت از خاستگاه اجتماعی خود، همسر خود را انتخاب کند. (فخری و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۷). مطالعات انجام‌شده در بسیاری از کشورها نشان می‌دهد عوامل تبیین‌کننده ازدواج شامل سطوح بالاتر آزادی اقتصادی از طرف زنان، بالا رفتن میزان طلاق و شریک زندگی در خارج از چارچوب ازدواج، فردگرایی و سطحی بودن روابط دختران و پسران، و نگرانی از بزرگ کردن فرزندان و پذیرش مسئولیت‌های ازدواج است. (Kezban Çelik, 2018) ایران همچون سایر کشورهای جهان سوم، در مرحله گذار از سنت به مدرنیته است که تغییرات اجتماعی وسیعی را در همه پدیده‌های اجتماعی از جمله در ازدواج و همسرگزینی ایجاد کرده است.

تغییراتی که موجب شده است تا مردان و زنان، نگرش نوینی از پیوند زناشویی و ازدواج داشته باشند و آن را نه فقط به عنوان یک رابطه جنسی و تولید فرزند، بلکه برای بوجود آوردن یک زندگی کمال‌گرا، توأم با عشق و همدلی بدانند. دنیای جدید باعث بالا رفتن سطح آگاهی‌های اجتماعی، سواد عمومی و تحصیلات شده و به موازات آن سطح توقعات و انتظارات زنان و مردان به مراتب بیشتر از گذشته شده است (بحیرائی و حضرتی صومعه، ۱۳۹۰). به همین دلیل تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و اقتصادی بر شیوه‌های همسرگزینی، عملاً در جامعه پیامدهایی چون کاهش نرخ باروری، رواج تجرد قطعی، مسائلی چون ازدواج سفید و روابط جنسی پرخطر داشته است. بسیاری از دختران و پسران برای فرار از مشکلات و انگ‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ترجیح می‌دهند خود را از قیدوبند ازدواج دور کنند و یا مجرد بمانند یا به سمت این روابط بروند. البته برای همین مسئله یعنی رواج ازدواج سفید و روابطی که با تعاریف خاص شکل می‌گیرد، آمار دقیقی وجود ندارد، در حال حاضر با توجه به آمار سازمان ثبت‌احوال و مرکز آمار می‌توان حدس‌هایی از تعداد این واقعه در جامعه و میزان شیوع آن داشت و تنها اعلام نگرانی کرد. که همین موضوع نشان از تغییرات ساختاری در تصمیم‌گیری برای ازدواج و شیوه‌های همسرگزینی می‌باشد. بررسی نگرش زوجین در زمینه‌های چگونگی تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مرتبط با ازدواج و انتخاب همسر می‌تواند به درک عمیق‌تر تغییرات اجتماعی و پیش‌بینی الگوهای احتمالی همسرگزینی در آینده کمک کند. تبیین تغییرات احتمالی ایجاد شده می‌تواند به شناخت دگرگونی‌های رخ داده در خانواده و همچنین پیش‌بینی ظرفیت موجود برای تغییرات آینده آن کمک کند. از این رو، می‌توان گفت که همسرگزینی در هر جامعه‌ای متأثر از ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی آن جامعه است. بنابراین، مسئله اصلی تحقیق این است که: سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چه تأثیری بر شیوه‌های همسرگزینی دارند؟

مروری بر پیشینه تحقیق

در تحقیقی که به شناسایی معیارهای مناسب در الگوهای مختلف همسرگزینی، پرداخته می‌شود به این نتیجه می‌رسند که سبک‌های همسرگزینی طیفی از سنتی تا مدرن را در برمی‌گیرد. معیارهای اولیه برای گزینش فرد پیشنهادی، تناسب سنی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مذهبی است. فیلتر بعدی پذیرش اولیه ظاهری طرف مقابل در کنار عدم انگیزش عاطفی شدید نسبت به وی می‌باشد. سپس تحقیقات خانوادگی و اطرافیان مناسب به کمک فرد می‌آید و در کنار آن تشخیص ویژگی‌های شخصیتی ضریب اطمینان ازدواج را افزون می‌نماید. (عباس زاده دربانی، ۱۳۹۷).

در تحقیقی به بررسی عوامل مؤثر بر معیارهای همسرگزینی در بین دانشجویان، پرداخته و مشخص شد بین مشارکت در جامعه محلی، تعامل با خانواده و دوستان، ارزش زندگی، مهارت ذهنی، مصرف کالاهای فرهنگی، علاقه به هنر و مدارک تحصیلی با ملاک‌های همسرگزینی رابطه معنادار وجود دارد. (خنده رو و ملکی، ۱۳۹۶)

تحقیق آشنایی قبل از ازدواج، معیار الگوگیری از رسانه، تقید مذهبی، حس رقابت‌جویی و تأکید بر ارزش‌های مادی بیشترین تأثیر را در همسرگزینی داشته است در مقابل متغیرهایی مثل ساخت خانواده، توجه به زیبایی ظاهر، توجه به شخصیت روانی فرد و تعریف از خوشبخت شدن و تصور افراد از پیامدهای طلاق نیز با افزایش رده سنی، کمتر به‌عنوان معیار همسرگزینی مورد توجه قرار گرفته است. (سلیمانی بشلی، ۱۳۹۴)

بررسی تحول معیارهای همسرگزینی جوانان نسبت به والدینشان به تفکیک خاستگاه طبقاتی عنوان تحقیق دیگری است که نتایج یافته‌های به‌صورت حرکت شیوه همسرگزینی به ترتیب از: ۱. بر پایه تبعیت از نظر خانواده به همسرگزینی بر پایه عشق آزاد. ۲. از الگوهای مشخص به سوی ابهام در الگوها ۳. از تحصیل منافع به سبب تبعیت از والدین به تحصیل منافع بر اساس معیارهای فردی. ۴. از تشکیل خانواده سنتی باثبات هدفمند به خانواده جدید بی‌ثبات و بی‌هدف. ۵. از ارزش‌های سنتی مبتنی بر

پایداری و حفظ خانواده به هر قیمت به‌سوی ارزش‌های جدید و از بین بردن قبح طلاق و رواج جدایی است. (مشیدی، ۱۳۹۰).

بررسی رابطه ارزش‌های نوگرایی با معیارهای همسرگزینی نشان داد از نظر گونه شناسی تجدد به سه گونه سنتی، در حال گذار و نوگرا (مدرن) تقسیم شد. نتایج نشان داد که: ۱- ۳۵٪ افراد نمونه سنتی، ۲۵٪ در حال گذار و ۳۹٪ مدرن هستند. ۲- کلیه افراد نوگرا از ملاک‌های پسامدرن، افراد در حال گذار از ملاک‌های مدرن و از مجموع ۱۱۷ نفر افراد سنتی ۶۱ نفر از ملاک‌های سنتی و ۵۶ نفر از ملاک‌های مدرن پیروی می‌کنند. نهایتاً اینکه ارزش‌های نوگرایی با ضریب رگرسیونی ۰/۶۱. توانسته اثر مثبت و قابل ملاحظه‌ای بر ملاک‌های همسرگزینی افراد بگذارد. (نساج مانیزانی، ۱۳۹۱).

در تحقیقی با نقش آموزش، ازدواج طبقاتی و همسرگزینی در چین در اواسط قرن بیستم پرداخته شد. اصلاحات ارضی و سایر جنبش‌ها تأثیرات عمیقی بر همسرگزینی داشته است. پایگاه طبقاتی دارای اثرات فوق و فراتر از آن از آموزش است، الگوهای همگن و همگرایی سنتی در برابر تحولات اساسی اجتماعی بعد از سال ۱۹۴۹ بسیار پایدار مانده‌اند (Long Xing and et al, 2020).

در تحقیقی به تأثیر نابرابری اجتماعی و اقتصادی ازدواج زودهنگام در بین مردان در هند پرداخته شد، ازدواج در بسیاری از مناطق هند به روش کاملاً سنتی رواج دارد و با رویه‌های عرفی و سنتی اداره می‌شود. در این مطالعه از داده‌های تحقیق ملی سلامت خانواده با حجم نمونه ۷۱، ۶۶۶ مرد متأهل استفاده شده است. مشخص شد که تحصیلات، کاست، اقامتگاه و وضعیت ثروت تقریباً سه‌چهارم از نابرابری مشاهده شده در وقوع ازدواج زودرس در بین مردان را توضیح می‌دهد (Shekhar Chauhan and et al, 2020).

عوامل تبیین این به انتخاب همسر شامل سطوح بالاتر آزادی اقتصادی از طرف زنان و انتخاب شریک زندگی در خارج از چارچوب ازدواج، فردگرایی و سطحی بودن روابط دختران و پسران، و نگرانی از بزرگ کردن فرزندان و پذیرش مسئولیت‌های

ازدواج است. همچنین به تضادهای بین فاصله‌های اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی زنان و عدم تغییر در نقش‌های جنسیتی می‌پردازد (Kezban Çelik, 2008).
بررسی، همسانی تحصیلاتی در ازدواج میان افراد و نابرابری درآمدی آنها در کشور چین در مقایسه با سال‌های ۱۹۹۸، ۱۹۹۵، ۲۰۰۲ و ۲۰۰۷. در این تحقیق با استفاده از روش کیفی به بررسی الگوهای انتخاب همسر پرداخته شده که آن در نتیجه افزایش و ارتقای موفقیت‌های تحصیلی به سرعت در حال تغییر است که ضمن در نظر گرفتن پیشینه طبقاتی و یا خانوادگی مشابه، افراد همسری را برمی‌گزینند که به لحاظ تحصیلاتی دارای سطوح مشابهی باشند (Anning Hu, Zhenchao Qian, 2015).

جمع‌بندی از پیشینه

نتایج تحقیقات مطالعه پژوهشگران در زمینه تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر شیوه‌های همسرگزینی، که هرکدام از روزه مورد بررسی قرار گرفت، این امکان را برای پژوهشگران آینده فراهم می‌آورد تا یافته‌ها را مورد مقایسه قرار دهند و شاخص‌هایی را شناسایی کنند که دیگر محققان در پژوهش خود، مورد بررسی قرار داده‌اند. عموماً در تحقیقات پیشین زمینه‌های اجتماعی مختلفی از جمله پایگاه اقتصادی اجتماعی و سطح تحصیلات، به‌عنوان مبنا مورد توجه قرار داده شده است. در تحقیقات ذکر شده به تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر شیوه‌های همسرگزینی اهمیت چندانی داده نشده است و به‌صورت جزئی و برخی از متغیرهای این سرمایه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. در این تحقیق با نگاهی جامع‌تر تأثیر هر سه سرمایه اصلی بر شیوه‌های همسرگزینی در شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته شده است.

چارچوب نظری

نظریه‌های جامعه‌شناسی، به‌عنوان نظریه‌های هنجاری، در تحلیل نگرش به ازدواج و همسرگزینی، به تبیین تغییرات حاصله در خانواده در زمینه ارزش‌ها، خواسته‌ها و

انتظارات می‌پردازند. در این پژوهش، چارچوب نظری از نظریه سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بوردیو برای هدایت این پژوهش انتخاب و سایر مراحل پژوهش بر اساس این رویکردها پی گرفته شد. بوردیو بر این باور است که سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر ازدواج تأثیرگذار هستند.

سرمایه ۱، ثروتی است مولد درآمد یا منبعی که شخص می‌تواند جهت ایجاد درآمد یا منابع اضافی دیگر به کار برد. در اقتصاد سیاسی مارکس، سرمایه به‌عنوان کار حجیم یا انباشته تعریف می‌شود که در مناسبات اجتماعی ایجاد می‌شود و از آن برای انباشت بیشتر سرمایه استفاده می‌شود. بوردیو نیز سرمایه را کار انباشته تعریف می‌کند. دریافت بوردیو از سرمایه وسیع‌تر از معنای پول و سرمایه در اقتصاد است، سرمایه یک منبع عام است که می‌تواند شکل پولی و غیرپولی و همچنین ملموس و غیرملموس به خود گیرد. بنابراین به نظر بوردیو، سرمایه هر منبعی است که در عرصه خاصی اثر بگذارد و به فرد امکان دهد که سود خاصی را از طریق مشارکت، در رقابت بر سر آن بدست آورد (بوردیو، ۱۳۸۱: ۳۱). مفهوم سرمایه در نظریات بوردیو به منابع یا توان در اختیار فرد یا موقعیتی اجتماعی اشاره دارد که از نفوذ اجتماعی یا رواج برخوردار است که با مفاهیم دیگر وی همچون منش و میدان ربط زیادی دارد و با در نظر داشتن این ارتباط می‌توان، افراد در درون یا بین طبقات ترسیم کرد. (Bartolini, Bilancini, & Pugno, 2008).

در هر جامعه و هر دوره ما با موقعیت‌هایی اجتماعی روبرو هستیم که در قالب یک رابطه هم‌شکلی، یا یک‌رشته از فعالیت‌ها یا ثروت‌ها زیر چتر واحدی گرد می‌آیند، فعالیت‌ها و ثروت‌هایی که وحدتشان یک وحدت رابطه‌ای است و هویت مشترک می‌یابند. (بوردیو، ۱۳۹۰). فضای اجتماعی، هر فردی دارای موقعیتی چندبعدی است که عضویتش را در یک طبقه اجتماعی خاص تشکیل می‌دهد. این موقعیت با میزانی از

سرمایه که فرد نسبت با دیگران و همچنین نسبت به توزیع گونه‌های مختلف سرمایه دارد، تعیین می‌شود. (Veens tra, 2007; Chris tensen, & Carpiano, 2014) جایگاه کنشگران اجتماعی در فضای طبقات، بستگی به حجم و ساخت سرمایه آن‌ها است؛ سرمایه در سه شکل مبنایی وجود دارد؛ اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی.

سرمایه فرهنگی^۱، مفهوم سرمایه فرهنگی بوردیو، که به «مفهوم وبری» آن نزدیک است، بیانگر مهارت‌ها، آموزش‌ها، علایق، چگونگی سخن گفتن، تحصیلات و تمام شیوه‌هایی می‌شود که فرد از طریق آن خود را از دیگران متمایز می‌سازد؛ لذا مفهوم سرمایه فرهنگی بوردیو تعیین‌کننده سبک زندگی افراد نیز هست. نهادینه‌شده^۲ (به‌عنوان مثال، مدارک تحصیلی آموزشی)، تجسم‌یافته^۳ (وضعیت و مشارکت فرهنگی)؛ عینیت یافته^۴ (مالکیت کانال‌های فرهنگی به‌عنوان سرمایه اقتصادی) سرمایه فرهنگی در اجتماعی شدن و آموزش رسمی و اکتسابی تجسم‌یافته است، که بر به دست آوردن مهارت در بزرگسالی اثر دارد. (Carlisle, 2008) سلیقه فرهنگی به‌آسانی بازتابی از ترجیح شخصی خود افراد نیست، بلکه اغلب در جهت ابراز موقعیت اجتماعی به کار می‌رود و نشانی از حدود مرزهای گروه‌ها است.

سرمایه اقتصادی^۵، با مفهومی که مارکس از سرمایه دارد تشابه زیادی دارد و شامل سرمایه اقتصادی می‌شود که رابطه افراد را در نظام تولید مشخص می‌کند. نظریه‌های اقتصادی در باب همسرگزینی را می‌توان به‌عنوان نظریه‌های انتخاب عقلانی اطلاق کرد که سعی دارند با تکیه بر مدل‌های اقتصاد خرد کاربردی، به تبیین دلایل انتخاب همسر در بین مردان و به‌خصوص زنان بپردازند (فریدمن و همکاران، ۱۹۹۴، به نقل از مشیدی ۱۳۹۰) این گروه از صاحب‌نظران، دگرگونی در رفتار خانواده را به کمک

-
1. cultural capital
 2. institutionalized
 3. embodied
 4. objectified
 5. economic capital

عوامل اقتصادی و نهادی تبیین کرده و در وهله نخست بر تغییراتی تأکید می‌نمایند که در بازار کار رخ داده‌اند. بر اساس این نظریه، انسان موجود عقلانی بوده و مدام در حال برآورد کردن هزینه و سود است. این تئوری معتقد است این افراد آگاهانه و هدفمند در هر شرایطی به دنبال بیشینه کردن سود خود هستند (لیتل، ۱۳۸۶: ۶۹). ذیل این نظریه، نحله‌های گوناگونی را می‌توان نام برد اما آنچه در بین این گروه‌ها مشترک است، مفاهیم هزینه، فایده، دستاورد و نظایر آن است: مهم‌ترین نظریه‌های اقتصادی که تبیین‌هایی در خصوص افزایش سن ازدواج ارائه داده‌اند، عبارت‌اند از نظریه هزینه-فرصت (محاسبه چه به دست می‌آورد و چه از دست می‌دهد)، نظریه بیشینه‌سازی سود (رفتار در جهت به دست آوردن حداکثر سود) فرضیه جذابیت (میزان جذابیت اقتصادی-اجتماعی فرد مورد نظر برای ازدواج) و انگاره اروپایی ازدواج (داشتن روابط هم‌بالینی تا زمان به دست آوردن امکانات مادی مطلوب برای ازدواج).

بورديو سرمایه اجتماعی^۱ را شبکه تقریباً بادوامی از روابط کمابیش نهادینه شده توأم با شناخت و تعهدات از جمله اعتماد متقابل می‌داند که به‌عنوان منابعی بالفعل یا بالقوه امکانات لازم را برای تسهیل کنش‌های فردی یا جمعی کنشگران فراهم می‌سازد. (مهدوی و ظهیری، ۱۳۹۰). در صورت‌بندی بورديو، کل سرمایه اجتماعی یک کنشگر دقیقاً به گستره شبکه ارتباطات وی بستگی دارد (Adkins, 2005) از تعهدات و وظایف و مسئولیت‌های اجتماعی (پیوندها و روابط اجتماعی) تشکیل می‌شود که تحت شرایط خاصی قابل تبدیل شدن به سرمایه اقتصادی می‌باشد و ممکن است در قالب عنوان، منزلت، نسب و حسب اجتماعی، مانند نجیب‌زاده بودن و اشرافی بودن، نهادینه گردد (پیران و همکاران، ۱۳۸۵) این سه گونه سرمایه، باهم، عضویت در طبقه، پاره طبقه‌ها و موضع‌های اجتماعی افراد را تعیین می‌کند. لیکن، در نگاه بورديو، از بین سرمایه‌های مختلف، سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی اصول بنیادین تمایز در جوامع مدرن هستند

که در جایابی طبقاتی کنشگران اهمیت حیاتی دارند (and Veens tra, 2007 Carlisle and et al 2008). لذا، ساختار طبقه بر مبنای سرمایه‌ها، از مجموعه افراد موقعیت یافته در وضعیت‌های مشابه، با تمایلات، علاقه‌ها و اعمال مشابه تشکیل یافته است. (Weininger, 2002). درون هر طبقه، سبک زندگی خاصی رایج است که از طریق ریختار شکل می‌گیرد. ریختار، همان جبر و ضرورتی است که درونی شده و تبدیل به طبع و قریحه‌ای گشته است که کرد و کارهای معنادار و تلقی‌های معنابخش ایجاد می‌کند. ریختار، طبع و قریحه‌ای عام و انتقال‌پذیر است که به‌صورتی سیستماتیک و همه‌شمول، همان ضرورتی را به کار می‌بندد که در بطن شرایط یادگیری‌های اولیه نهفته است. به همین دلیل است که تمامی کرد و کارهای افرادی که در شرایط یکسانی بالیده‌اند، هم سیستماتیک است، زیرا محصول کاربرد شاکله‌های همسان (یا تعویض‌پذیر) هستند، و هم به‌صورت سیستماتیک با کرد و کارهای تشکیل دهنده سبک زندگی دیگری فرق دارند. ریختار، نه فقط ساختاری ساخت دهنده است که کرد و کارها و درک و تلقی کرد و کارها را سازماندهی می‌کند، بلکه ساختاری ساخت یافته نیز هست (بوردیو، ۱۳۹۳). از نظر بوردیو، موقعیت افراد با توجه به دسترسی آنها به سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی تعیین می‌شود. عادت واره‌ها شبکه‌های اجتماعی ویژه‌ای را فعال می‌کنند که این شبکه‌ها نیز سبب تقویت هنجارها و عضویت‌ها می‌شوند. ایجاد موقعیت‌ها برای برقراری روابط و روش‌های ویژه افراد در کنش‌های متقابل، تجلی سرمایه اجتماعی است و دسترسی به سرمایه اجتماعی برای بیشتر مردم به میزان بیشتر سرمایه اقتصادی و فرهنگی بستگی دارد که آنها را در کسب آگاهی و روابط بیشتر کمک می‌کند. همچنین، بوردیو دسترسی به فرهنگ و داشته‌های ارزشمند فرهنگی را همچون یک سرمایه می‌داند که سود و منافع لازم از جمله برخورداری از تحصیلات بالا و نیز امکان بازتولید اجتماعی را فراهم می‌آورد (شویره، ۱۳۸۵: ۱۳۲).

نظریه میدان؛ بنا به تعریف بوردیو میدان، عرصه‌ای اجتماعی است که مبارزه‌ها یا تکاپوها بر سر منابع و منافع معین و دسترسی به آنها در آن صورت می‌پذیرد. میدان‌ها با اقلامی تعیین و تعریف می‌شود که محل منازعه و مبارزه است. (چاوشیان و جوافشانی، ۱۳۸۵: ۱۳۵). بر اساس اندیشه وینچ «این تفاوت آنچنانکه در آغاز به نظر می‌رسد، جدی و محسوس نیست و هر فرد در داخل میدان ازدواج می‌تواند به انتخاب همسر بپردازد». لیکن افراد تمایل دارند که همسری را انتخاب کنند که با پایگاه اقتصادی و اجتماعی پدری، شباهت نداشته باشد ولی با خود همسر، همسان باشد. (ساروخانی، ۱۳۹۳: ۱۳۶). در رویکرد میدان انتخابی بوردیو افراد برد متوسط و شعاع ارتباطی خود را در گروه‌های دیگر وسعت می‌بخشند و به عبارتی انسان‌ها خود را از فرمان فرهنگ رها می‌سازند. کنشگران در درون هر میدان بر اساس منش، سلیقه و موقعیت خود برای کسب منفعت به رقابت می‌پردازند. یکی از این میدان‌ها میدان ازدواج است.

بر اساس مطالب نظری، سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حاصل روابط و داشته‌های افراد در روابط اجتماعی بین افراد جامعه است و این سرمایه‌ها ممکن است موجب پیوند و حتی تمایز افراد جامعه شوند. بوردیو سرمایه اجتماعی را مجموعه منابع مادی یا معنوی می‌داند، که به یک فرد یا گروه اجازه می‌دهد تا شبکه پایداری از روابط کم و پیش نهادینه شده آشنایی و شناخت متقابل را در اختیار داشته باشد. همچنین او خاطرنشان می‌کند که برای حفظ ارزش سرمایه اجتماعی افراد، باید بر روی آن کار شود (فیلد، ۱۳۸۸: ۳۱). از نظر بوردیو، نابرابری و رقابت بر سر منافع نه تنها میان طبقات و گروه‌های متمایز جامعه، بلکه درون گروه و بین افراد عضو نیز در جریان است. در واقع کاربرد سرمایه اجتماعی نزد بوردیو بر این امر استوار است که افراد چگونه از طریق سرمایه‌گذاری در روابط گروهی، وضعیت اقتصادی خود را در یک

جامعه سلسله مراتبی بهبود می‌بخشند (شارع‌پور، ۱۳۹۵: ۲۴). پس عامل ایجاد و اثربخشی سرمایه اجتماعی برای بورديو عضويت فرد در گروه‌های اجتماعی است و موقعیت افراد در این گروه‌ها با توجه به دسترسی‌شان به سرمایه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تعیین می‌گردد. در نتیجه، بر اساس اظهارات نظریه‌پردازان به‌ویژه بورديو این نوع سرمایه‌ها، همیشه تمایز افراد را در سطح جامعه ایجاد می‌کنند. بر اساس نظریه بورديو استنباط می‌شود افرادی که سرمایه فرهنگی بالاتری دارند، روابط بیشتری با دیگران دارند که این روابط نوعی سرمایه اجتماعی است. به این ترتیب دیدگاه بورديو میدان ازدواج همانند دیگر میدان‌ها، مستقل از کنشگران نیست. در درون میدان ازدواج فرد تلاش می‌کند تا بر اساس بهره‌مندی از سرمایه‌های مختلف، منابع بهتر و بالاتری را برای این رقابت از میدان کسب کند. توان انتخاب همسر گسترده‌تری در دیدگاه بورديو به خود اختصاص داده است، امکان تبدیل هر یک از سرمایه‌ها به نوع دیگری از سرمایه است که در نوع خود ارزش افزوده نظریه میدان بورديو به شمار می‌رود. این بهره‌مندی کنشگر باعث می‌شود تا فرد با قرارگیری در جایگاه خود در داخل میدان ازدواج با نوع انتخاب همسر، سرمایه نمادین خود را ارتقا بخشد و انگیزه و جرأت آن را داشته باشد تا در میدان انتخابی خود، فردی را برای همسری‌گزینش کند که از سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی مشابهی برخوردار باشد. در نتیجه، انتخاب یک فرد برای ازدواج متأثر از سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در اختیار وی است.

روش تحقیق

روش تحقیق این مقاله، بر اساس نحوه گردآوری و تحلیل داده‌ها، توصیفی و از نوع پیمایش توصیفی است. اثبات فرضیات از طریق مطالعه اسناد و مدارک و انطباق واقعیات و مستندات با یکدیگر انجام می‌شود. از این رو مبانی و چهارچوب نظری تحقیق، مهم‌ترین بخش از مطالعات را تشکیل می‌دهد و از مطالعات میدانی از پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده شد. جامعه

آماري تحقيق شامل زوجيني كه در ده سال گذشته يعني دهه نود ازدواج کرده، بودند اما با توجه به اينكه تعداد جامعه آماری مشخص نبود از جدول مورگان كه حداكثر نمونه آماری را ۳۸۴ نفر در نظر می‌گیرد استفاده شد البته يك نفر بیشتر پرسشنامه تکمیل کرد یعنی ۳۸۵ نفر كه به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. به دلیل گستردگی حجم جامعه آماری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده گردید. در این تحقیق مناطق شهر تهران به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای به مناطق غرب، شرق، شمال، جنوب و مرکز تقسیم شد و به‌طور مساوی از هر منطقه ۷۷ نفر نمونه آماری پرسشگری به عمل آمد. سپس از این خوشه‌ها با استفاده از شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده افراد نمونه انتخاب می‌شوند. مناطق شامل ۱، ۴، ۵، ۱۱، ۲۲ می‌باشد كه ناحیه دو در هر منطقه نیز به‌عنوان نماینده آن منطقه انتخاب شد. پس از دریافت نقشه محله منتخب چند بلوك به‌طور تصادفی سیستماتيك و از هر محله سه بلوك را به‌طور تصادفی سیستماتيك انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها علاوه بر آمار توصیفی و استنباطی از مدل معادلات ساختاری لیزرل نیز استفاده شده است. برای قابلیت اعتماد یا پایایی پرسشنامه از آزمون آماری آلفای کرونباخ استفاده شد كه حاصل آن برای همه متغیرها بالای ۰/۷ است كه در جدول زیر آمده است.

جدول ۱- آلفای کرونباخ

عنوان متغیر	تعداد مؤلفه	اندازه آلفا
سرمایه اجتماعی	۱۲	۰/۷۵
سرمایه فرهنگی	۱۲	۰/۸۸
سرمایه اقتصادی	۱۰	۰/۷۹
شیوه‌های همسرگزینی	۲۴	۰/۸۰

تعریف مفاهیم

تعریف نگرش ۱

جی. دبلیو. آلپورت در تعریف نگرش می‌نویسد: «حالتی ذهنی یا عصبی حاکی از تمایل، که از طریق تجربه سازمان‌یافته و بر پاسخ‌های فرد به تمامی موضوعات و موقعیت‌هایی که با آن در ارتباط است، تأثیری جهت‌دار یا پویا دارد» (اتوکلاين برگ، ۱۳۶۸: ۵۳۸).

همسرگزینی ۲

فرآیندی است که منجر به ازدواج فرد با شخص خاص می‌شود شناخت اینکه چه عواملی سبب می‌شود. یک فرد از میان افراد الف، ب، ج و... و مثلاً با فرد "ب" ازدواج کند این شناخت از آن جهت ضروری است که بنای یک زندگی موفق در گروهی ازدواج مناسب است. (ساروخانی، ۱۳۹۳: ۱۱۹). اصالت و شرف خانوادگی بیش از مشخصات فردی زوجین در تصمیم به ازدواج مؤثر بود. در همه نظام‌های همسرگزینی تمایل به سوی ازدواج‌های همسان است و این خود نشانگر تمایل به انجام معامله است طبیعتاً یکی از عوامل پایداری ازدواج همسان‌گزینی فرهنگی در ازدواج است بدین معنی که باید به ملاک‌های کیفی در انتخاب همسر توجه داشت (گود، ۱۳۵۳: ۱۰۵).

سرمایه اقتصادی

شامل میزان درآمد پاسخگویان، هزینه ماهانه خانوار، قیمت یا اجاره منزل مسکونی و برآورد ذهنی فرد از وضعیت اقتصادی خود (از طریق پرسش خوداظهاری در طیف ۵ گزینه‌ای) است.

سرمایه فرهنگی

1. Attitude
2. Mate selection

سه ابزار برای تعیین سرمایه فرهنگی به کار گرفته شده است. موفقیت تحصیلی (نهادی شده)، رفتار فرهنگی (تجسم یافته) و مالکیت‌های فرهنگی (عینیت یافته) که در اینجا، علاقه‌مندی به مشارکت در امور فرهنگی و میزان آشنایی با این امور (کتاب، موسیقی، فیلم، نمایشگاه‌های هنری، روزنامه، ورزش و غیره) نشان دهنده تجسم یافتگی، دسترسی به محصولات فرهنگی و به‌نوعی تولید آن آثار مختلف فرهنگی نشانگر عینیت یافتگی و کسب و دارا بودن گواهینامه‌های معتبر و مدارک تحصیلی و تخصص‌های فنی نشانگر بعد نهادی می‌باشند (Chris tensen & Carpiano, 2014).

سرمایه اجتماعی

مفهوم سرمایه اجتماعی به تعاملات و روابط اجتماعی افراد اشاره دارد و تعیین‌کننده میزان، دامنه و شعاع رابطه و اعتماد فرد با افراد دیگر و عضویت در شبکه‌های مختلف است که این امکان و فرصت را فراهم می‌آورد تا فرد با آسانی بیشتر به اهداف و خواسته‌های خود در میدان‌های عمل اجتماعی دست یابد. در تحقیق حاضر، به دلیل اینکه هدف بررسی، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است. سه بعد اعتماد، مشارکت، تعلق اجتماعی سنجیده شدند.

یافته‌ها

در جدول زیر خلاصه‌ای از آمار توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق آمده است:

جدول ۲- آمار توصیفی

درصد فراوانی	تعداد	توضیحات	شیوه‌های همسرگزینی
۲۳/۶	۸۴	سنتی	
۳۴/۴	۱۲۵	مدرن	
۴۱/۹	۱۵۱	در حال گذر	سرمایه
۱/۶	۶	خیلی کم	
۱۳/۶	۴۹	کم	

۶۶/۷	۲۴۳	متوسط	اجتماعی
۱۵/۲	۵۶	زیاد	
۲/۹	۱۰	خیلی زیاد	
۵/۷	۲۱	خیلی کم	سرمایه فرهنگی
۱۲/۷	۴۷	کم	
۳۲/۲	۱۲۰	متوسط	
۳۷/۱	۱۳۵	زیاد	
۱۲/۲	۴۵	خیلی زیاد	
۱۱/۲	۴۲	خیلی کم	سرمایه اقتصادی
۱۸/۴	۶۵	کم	
۳۴	۱۲۸	متوسط	
۲۷/۶	۱۰۵	زیاد	
۲۷/۶	۱۰۵	خیلی زیاد	

توزیع آماری شیوه‌های همسرگزینی: تعداد ۸۴ نفر معادل ۲۳/۶ درصد از پاسخگویان مورد مطالعه، شیوه‌های همسرگزینی به شیوه سنتی بوده است. تعداد، ۱۲۵ نفر معادل ۳۴/۴ درصد از پاسخگویان به شیوه مدرن، ۱۵۱ نفر معادل ۴۱/۹ درصد به شیوه ترکیبی و در حال گذر از سنتی به مدرن بوده است، بنابراین اکثریت پاسخگویان، شیوه‌های همسرگزینی به شیوه ترکیبی و در حال گذر بوده است.

توزیع آماری سرمایه اجتماعی: تعداد ۶ نفر معادل ۱/۶ درصد از پاسخگویان مورد مطالعه، سرمایه اجتماعی را در حد خیلی کم، ۴۹ نفر معادل ۱۳/۶ درصد از پاسخگویان در حد کم، ۲۴۳ نفر معادل ۶۶/۷ درصد از پاسخگویان در حد متوسط، ۵۶ نفر معادل ۱۵/۲ درصد در حد زیاد و تعداد ۱۰ نفر معادل ۲/۹ درصد در حد خیلی زیاد می‌دانند، بنابراین اکثریت پاسخگویان، شیوه‌های همسرگزینی را در حد متوسط دارند.

توزیع آماری سرمایه فرهنگی: تعداد ۲۱ نفر معادل ۵/۷ درصد از پاسخگویان مورد مطالعه، سرمایه فرهنگی را در حد خیلی کم، ۴۷ نفر معادل ۱۲/۷ درصد از پاسخگویان در حد کم، ۱۲۰ نفر معادل ۳۲/۲ درصد از پاسخگویان در حد متوسط، ۱۳۵ نفر معادل ۳۷/۱ درصد در حد زیاد و تعداد ۴۵ نفر معادل ۱۲/۲ درصد در حد خیلی زیاد می‌دانند، بنابراین اکثریت پاسخگویان، سرمایه فرهنگی را در حد زیاد دارند.

توزیع آماری سرمایه اقتصادی: تعداد ۴۲ نفر معادل ۱۱/۲ درصد از پاسخگویان مورد مطالعه، سرمایه اقتصادی را در حد خیلی کم، ۶۵ نفر معادل ۱۸/۴ درصد از پاسخگویان در حد کم، ۱۲۸ نفر معادل ۳۴/۰ درصد از پاسخگویان در حد متوسط، ۱۰۵ نفر معادل ۲۷/۶ درصد در حد زیاد و تعداد ۱۰۵ نفر معادل ۲۷/۶ درصد در حد خیلی زیاد می‌دانند، بنابراین اکثریت پاسخگویان، سرمایه اقتصادی را در حد متوسط دارند.

آزمون فرضیه‌ها

بررسی تأثیر متغیر زمینه‌ای جنس بر شیوه‌های همسرگزینی

برای بررسی رابطه میان متغیر جنس و متغیر «نقش و جایگاه تأمین اجتماعی» از آزمون T تست مستقل استفاده شد. با توجه به سطح معناداری آزمون Levenes، $Sig=0/009$ می‌باشد، چون Sig کوچک‌تر از $0/5$ است، پس واریانس‌ها همگن و برابرند. فرضیه $H1$ مبنی بر وجود تفاوت در شیوه‌های همسرگزینی در دو گروه زنان و مردان تأیید می‌شود. با توجه به میانگین رتبه‌ها، شیوه‌های همسرگزینی در میان مردان بیشتر می‌باشد.

جدول ۳- بررسی تأثیر متغیر زمینه‌ای مستقل جنس بر شیوه‌های همسرگزینی

		آزمون Levenes: برابری واریانس‌ها			
میانگین رتبه	درجه آزادی	T	سطح معناداری	F	
۴۷/۴۴۲	۷۰۷	-۳/۶۶۵	۰/۰۰۹	۶/۷۷۷	همگرایی در روابط
۴۹/۲۸۲	۶۷۵/۹۹۹	-۳/۶۴۶			فرض برابری واریانس‌ها فرض نابرابری واریانس‌ها

رابطه سرمایه اجتماعی بر شیوه‌های همسرگزینی

با توجه به سطح شبه‌فاصله‌ای بودن متغیرها از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است سطح معنی‌داری برابر $\text{Sig} = ۰/۰۰۰$ است. همچنین میزان همبستگی پیرسون $۰/۵۸۴$ است که نشان‌دهنده رابطه بین متغیرهاست. بنابراین هر چه سرمایه اجتماعی بیشتر باشد بر شیوه‌های همسرگزینی بیشتر تأثیر می‌گذارد.

جدول ۴- رابطه سرمایه اجتماعی و شیوه‌های همسرگزینی

نتیجه آزمون	Sig	ضریب همبستگی	نوع آزمون	تعداد	فرضیه
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۰/۵۸۴**	پیرسون	۳۸۵	رابطه سرمایه اجتماعی و شیوه‌های همسرگزینی

** Correlation is significant at the 0. 01 level (2-tailed)

رابطه سرمایه فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی

با توجه به سطح شبه‌فاصله‌ای بودن متغیرها از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است این آزمون در فاصله اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است. سطح معنی‌داری برابر $\text{Sig} = ۰/۰۰۰$ است. همچنین میزان همبستگی پیرسون $۰/۵۷۱$ است که

نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیرهاست. بنابراین هر چه سرمایه فرهنگی بیشتر باشد بر شیوه‌های همسرگزینی بیشتر تأثیر می‌گذارد.

جدول ۵- رابطه سرمایه فرهنگی و شیوه‌های همسرگزینی

نتیجه آزمون	Sig	ضریب همبستگی	نوع آزمون	تعداد	فرضیه
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۰/۵۷۱**	پیرسون	۳۸۵	رابطه سرمایه فرهنگی و شیوه‌های همسرگزینی

**. Correlation is significant at the 0. 01 level (2-tailed)

رابطه سرمایه اقتصادی و شیوه‌های همسرگزینی

با توجه به سطح شبه‌فاصله‌ای بودن متغیرها از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. سطح معنی‌داری برابر $\text{Sig}=۰/۰۰۰$ است همچنین میزان همبستگی پیرسون $۰/۴۹۶$ است که نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیرهاست. بنابراین هر چه سرمایه اقتصادی بیشتر باشد بر شیوه‌های همسرگزینی بیشتر تأثیر می‌گذارد.

جدول ۶- رابطه سرمایه اقتصادی و شیوه‌های همسرگزینی

نتیجه آزمون	Sig	ضریب همبستگی	نوع آزمون	تعداد	فرضیه
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۰/۴۹۶**	پیرسون	۳۸۵	رابطه سرمایه فرهنگی و شیوه‌های همسرگزینی

**. Correlation is significant at the 0. 01 level (2-tailed)

بررسی تحلیل عاملی تأییدی سازه‌های پرسشنامه

از مدل اندازه‌گیری ضرایب استاندارد شده می‌توان این برداشت را نمود که بین متغیرهای مکنون مربوطه و شاخص‌های متناظر با آن‌ها، همبستگی معناداری وجود دارد. ضرایب استاندارد شده، در واقع بیانگر ضرایب مسیر یا بارهای عاملی استاندارد شده بین عامل‌ها و نشانگرها می‌باشند. برای داشتن روایی باید بین سازه و بعد و بین بعد و شاخص، همبستگی معناداری وجود داشته باشد. مدل تخمین استاندارد مدلی است که از تطابق دو ماتریس کوواریانس مدل داده‌ها حاصل می‌شود و تخمین واقعی پارامترهای مدل را نشان می‌دهد. در این مدل میزان روابط بین سازه و بعد، بعد و شاخص نشان داده می‌شود. در صورتی که رابطه بالاتر از $0/45$ باشد، می‌توان گفت سؤالات مورد نظر از قدرت تبیین خوبی برخوردار هستند. تمامی شاخص‌های در نظر گرفته برای کلیه سؤالات مربوط به متغیرهای مدل، دارای همبستگی بالای $0/4$ می‌باشند.

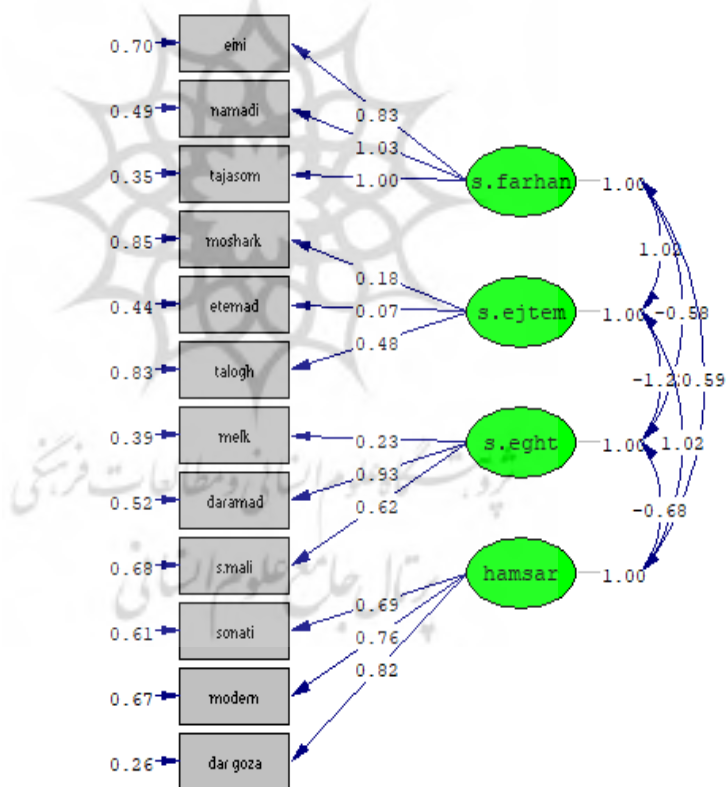
مدل اعداد معنی‌داری به این دلیل ارائه می‌شود که بدانیم آیا رابطه بین سازه و بعد و رابطه بین بعد و شاخص معنادار است یا خیر. مدل اعداد معنی‌داری یا همان Value-T، میزان معنادار بودن هر یک از پارامترها را نشان می‌دهد و چنانچه مقدار آن بزرگ‌تر از قدر مطلق عدد $1/96$ باشد، پارامترهای مدل معنادار هستند. همان‌طور که در شکل (۱) ملاحظه می‌شود با توجه به اینکه تمامی اعداد معناداری کلیه پارامترهای مدل از عدد $1/96$ بزرگ‌تر است؛ لذا روایی سازه‌های اندازه‌گیری متغیرهای مربوطه در سطح $0/05$ معناداری تأیید می‌شود.

در جدول زیر مفاهیم و عامل‌های پژوهش به همراه معادل آن‌ها نشان داده شده است که از معادل آن‌ها استفاده شده است، ما را یاری می‌نماید:

جدول ۷- مفاهیم و عامل‌های تحقیق به همراه معادل آن‌ها در مدل تحقیق

مفاهیم و عامل‌های تحقیق	معادل آن‌ها در مدل	مفاهیم و عامل‌های تحقیق	معادل آن‌ها در مدل
شیوه‌های همسرگزینی	hamsar	سرمایه اجتماعی	s.ejtem
سرمایه اقتصادی	s.eghtesad	سرمایه فرهنگی	s.farhangi

در مدل پژوهش، مقدار کای دو به درجه آزادی ۱/۷۹ و کوچک‌تر از ۳ است. همچنین مقدار جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) برابر ۰/۰۷۰ و کوچک‌تر از ۰/۰۸ است. همچنین شاخص برازندگی تطبیقی (CFI) برابر با ۰/۹۵، شاخص نیکویی برازش تعدیل‌یافت.

Chi-Square=145.81, df=48, P-value=0.00000, RMSEA=0.087

شکل ۱- مدل تخمین استاندارد مبتنی بر ضرایب همبستگی دوتایی سازه‌های پرسشنامه

(AGFI) برابر با ۰/۹۵، شاخص برازندگی افزایشی (IFI) برابر با ۰/۹۶ درصد، شاخص برازندگی هنجار نیافته (NFI) برابر با ۰/۹۶ درصد، شاخص برازندگی هنجار یافته (NNFI) برابر با ۰/۹۵، همگی از ۰/۹ بیشتر هستند؛ پس مدل برازش عالی را نشان داده و مورد تأیید است.

معادلات ساختاری

در مدل پژوهش زیر تحلیل مدل مفهومی بر اساس تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی را نشان داده و به تصویر می‌کشد و روابط مهم و بااهمیت بین جنبه‌های مختلف سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی را آشکار و روشن می‌سازد.

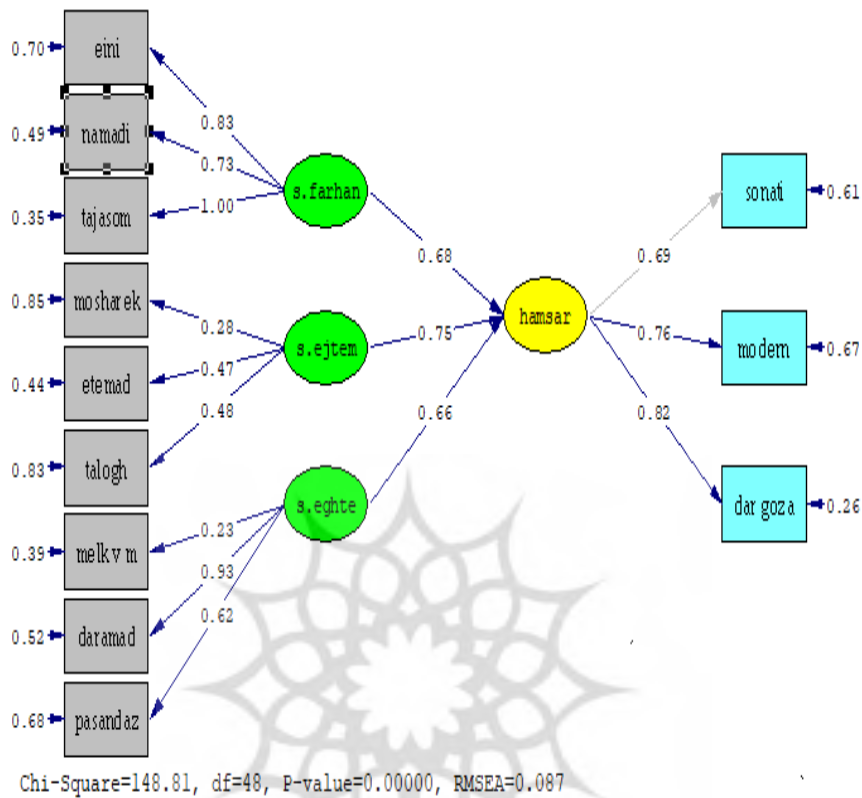
در مدل پژوهش، مقدار کای دو به درجه آزادی ۲/۸۳ و کوچک‌تر از ۳ است. همچنین مقدار جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) است. برابر ۰/۰۴۵ و کوچک‌تر از ۰/۰۸ است. همچنین شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، شاخص برازندگی افزایشی (IFI)، شاخص برازندگی هنجار یافته (NFI)، شاخص برازندگی هنجار نیافته (NNFI) همگی از ۰/۰۹ بیشتر هستند. پس مدل برازش عالی را نشان داده و مورد تأیید است.

جدول ۸- بررسی شاخص‌های برازش تحلیل مدل ساختاری پژوهش

شاخص یا نشانگر	مقدار شاخص	مقدار توصیه شده	برازش
RMSEA	۰/۰۷۰	$\geq ۰,۰۸$	عالی
نسبت کای اسکوئر به درجه آزادی (X ² /df)	۲/۸۳	≥ ۳	عالی
شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)	۰/۹۵	$\geq ۰,۹$	عالی
شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFI)	۰/۸۸	$\geq ۰,۹$	مطلوب
شاخص برازندگی افزایشی (IFI)	۰/۹۹	$\geq ۰,۹$	عالی
شاخص برازندگی هنجار یافته (NFI)	۰/۹۵	$\geq ۰,۹$	عالی
شاخص برازندگی هنجار نیافته (NNFI)	۰/۹۸	$\geq ۰,۹$	عالی

در مدل اعداد معناداری تحلیل مسیر شکل (۲)، با توجه به اینکه میزان عدد به‌دست‌آمده برای شیوه‌های همسرگزینی به‌عنوان متغیرهای مستقل سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به‌عنوان متغیر وابسته، بزرگ از $1/96$ است، می‌توان نتیجه گرفت که این رابطه‌ها در سطح اطمینان $0/95$ معنادار هستند و به عبارتی متغیرهای مذکور بر شیوه‌های همسرگزینی، اثرگذار می‌باشند. از سوی دیگر با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری محاسبه‌شده برای رابطه بین متغیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و شیوه‌های همسرگزینی را بر $10/28$ ، است که نشان‌دهنده تأثیر مستقیم و مثبت متغیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی است؛ لذا فرضیه اصلی این پژوهش، مبنی بر تأثیرگذاری متغیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی تأیید می‌گردد.

شکل (۱) الگوی ارتباط متغیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی را در حالت استاندارد نشان می‌دهد. در حالت برآورد استاندارد، امکان مقایسه بین متغیرهای مشاهده‌شده تبیین‌کننده متغیرهای پنهان وجود دارد. در مدل تخمین استاندارد تحلیل مسیر، میزان ضرایب مسیر بین سنج‌ها تعیین می‌شود. این به معنای میزان تغییر متغیر وابسته به ازای یک واحد تغییر متغیر مستقل است. همچنین میزان تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی به ترتیب عبارت‌اند از: سرمایه فرهنگی ($0/77$)، سرمایه اجتماعی ($0/71$) و سرمایه اقتصادی ($0/64$).

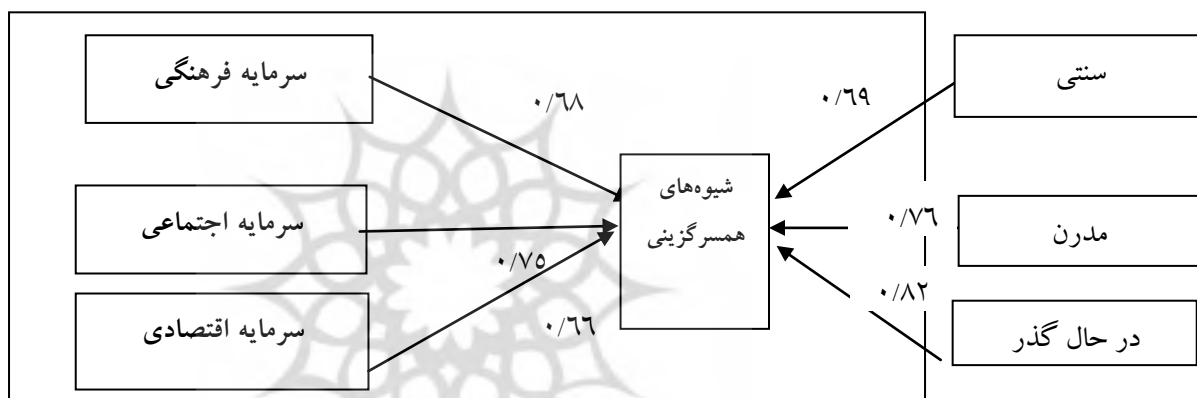
شکل ۲- تحلیل مسیر شاخص‌های سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های

همسرگزینی در حالت تخمین استاندارد

شکل بالا الگوی انواع سرمایه‌ها (X) شامل X1 «سرمایه فرهنگی» که شامل ۱۲ سؤال، X2 «سرمایه اجتماعی»، شامل ۱۲ سؤال، X3 «سرمایه اقتصادی» که شامل ۱۰ سؤال ارتباط شیوه‌های همسرگزینی (Y) توسط ۲۴ سؤال، در سه نوع شیوه سنتی، شیوه مدرن و شیوه ترکیبی و در حال گذر از سنتی به مدرنیته و به‌عنوان متغیرهای وابسته اندازه‌گیری شده که با الگوی حقیقی داده‌ها متفاوت نیست.

از آنجاکه «شاخص برازش نیکویی» این مدل برابر با ۰/۹۵ می‌باشد می‌توان بیان کرد که این مدل برازش قابل قبولی با واقعیت دارد. میزان ضریب بدست آمده بیانگر اثر مستقیم شاخص‌های سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر انواع شیوه‌های همسرگزینی می‌باشد.

بر اساس فرضیات ارائه‌شده در این پژوهش و نتایج به‌دست‌آمده از طریق تحلیل مسیر، مدل مطروحه جهت این فرضیات به‌صورت زیر است.

شکل ۳- معنی‌دار مسیر مدل بررسی سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی

نتیجه‌گیری

طی سال‌های گذشته به‌موازات تغییرات اقتصادی و سیاسی که در جوامع روی داده است، بسیاری از ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی نیز دستخوش تغییر و دگرگونی شده است. این هنجارها، که به‌آرامی جای خود را در میان باورها و اعتقادات مردم باز می‌کند، ممکن است با باورهای گذشته همخوانی چندانی نداشته باشد و حتی در تعارض با آنها قرار گیرد. در این میان عواملی بیشترین تأثیر را بر شیوه‌های همسرپایی داشته‌اند. در این مقاله به سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های

همسرگزینی پرداخته شد. سرمایه اقتصادی در این تحقیق با دارایی فرد، درآمد و ملک سنجیده شد.

بر پایه رویکرد میدان انتخابی بوردیو افراد در میدان‌هایی که سرمایه‌های آنها در آن گروه قرار دارد، انتخاب خود را برمی‌گزینند. طبق یافته‌های این تحقیق رابطه مثبت و مستقیمی بین سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی و شیوه‌های همسرگزینی وجود دارد. به این معنا که هر چه سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتر باشد، شیوه‌های همسرگزینی بیشتر تحت تأثیر قرار می‌گیرد. همچنین میزان تأثیر سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر شیوه‌های همسرگزینی به ترتیب عبارت‌اند از: سرمایه فرهنگی (۰/۷۷)، سرمایه اجتماعی (۰/۷۱) و سرمایه اقتصادی (۰/۶۴). اگر افراد احساس کنند که با ازدواج با فرد خاصی منفعی را بدست می‌آورند نسبت به انتخاب آن تلاش می‌کنند و یا اگر منفعی را از دست می‌دهند، تمایلی بدان نخواهند داشت.

همچنین سرمایه فرهنگی با سرمایه تجسم‌یافته، سرمایه عینیت یافته و سرمایه نمادین مورد ارزیابی قرار گرفت. عباس زاده دربانی (۱۳۹۷)، خنده‌رو و احسان ملکی (۱۳۹۶)، (Kezban Çelik, 2008) همخوانی دارد اما با نتیجه تحقیق مشیدی (۱۳۹۰)، همسو نیست. افراد دارای سرمایه فرهنگی بالا، با توجه به اینکه در میدان‌های بیشتری قرار می‌گیرند، پیوند اجتماعی بیشتری با دیگران دارند و این پیوندهای اجتماعی خاستگاه سرمایه‌های اجتماعی است. همچنین، با توجه به اینکه سرمایه فرهنگی موجب پرستیژ برای افراد می‌شود، اعتماد به نفس افراد افزایش می‌یابد و آنها به مشارکت در جامعه و ادار می‌شوند و به نوعی این سرمایه محرک ایجاد سرمایه‌های اجتماعی برای این افراد است.

نتیجه مهم دیگری که از این تحقیق به دست آمده، آن است که سرمایه اجتماعی پس از سرمایه فرهنگی بیشترین تأثیر را بر همسرگزینی دارد. سرمایه اجتماعی با مشارکت اجتماعی، تعلق اجتماعی و اعتماد اجتماعی سنجیده شد. نتیجه این تحقیق با

نتیجه تحقیقات عباس زاده دربانی (۱۳۹۷)، خنده‌رو و احسان ملکی (۱۳۹۶)، (Shekhar Chauhan and et al, 2020, Kezban Çelik, 2008)، همخوانی دارد.

بورديو معتقد است سرمایه اقتصادی، ریشه انواع دیگر سرمایه است (بورديو، ۱۹۹۷: ۵۵؛ به نقل از توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۹) و در مقایسه با دو نوع سرمایه اجتماعی و فرهنگی با سرعت بیشتری به سرمایه‌های دیگر تبدیل می‌شود (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۷). بر این اساس و هماهنگ با نتیجه این تحقیق، می‌توان گفت که سرمایه اقتصادی بر همسرگزینی تأثیرگذار است، ولی در مقایسه با سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی، میزان تأثیرگذاری کمتری دارد. شاید به آن دلیل است که سرمایه اجتماعی و فرهنگی در نتیجه استفاده از آن نه تنها کاسته نمی‌شود، بلکه افزوده نیز می‌گردد. نتیجه تأیید این فرضیه با نتیجه تحقیقات عباس زاده دربانی (۱۳۹۷)، سلیمانی بشلی (۱۳۹۴)، مشیدی (۱۳۹۰) (Anning Hu, Zhenchao Qian, 2015, Shekhar Chauhan and et al, 2020, Long Xing and et al, 2020, Kezban Çelik, 2008) همسو است.

با توجه به اهمیت ارتباطات انسانی و گروه‌های اجتماعی، افراد که سرمایه اجتماعی بالاتری دارند، خواهان پذیرش فرد دیگری در بین خود هستند. بر اساس اندیشه بورديو انتخاب همسر و ازدواج فرایندی محض نیست و به‌صورت فرایندی دیالکتیک میان فرد و خانواده و جامعه است؛ به عبارتی فرد با اکتساب امتیازات فردی تحصیلات عالی و سطح درآمد و کسب منزلت شغلی و در نظر گرفتن شرایط علی‌گفتمان مسلط فردیت و کمرنگ شدن ارزش‌های اجتماعی و سنتی در جامعه از خانواده‌هایی همسر خود را گزینش می‌کند که در قیاس با خانواده خود فرد از سطح اجتماعی و اقتصادی بالاتری برخوردار باشد. از سویی دیگر تابع موقعیت اجتماعی و سازوکارهای آن مانند گفتمان مسلط، ارزش‌ها و عقاید خواهد بود.

با وجود تداوم نقش عناصر ارزش‌های فرهنگی، مذهبی و سنتی و تأثیر پایدار بر نگرش‌ها و رفتارهای همسرگزینی، طی سالیان اخیر نهاد ازدواج و خانواده تغییرات محسوسی را تجربه کرده است. تغییر و تحولات ساختاری و به‌تبع آن انواع سرمایه‌ها

در جامعه ایرانی سبب شده است تا تغییرات و تحولات همسرگزینی ماهیت نسبتاً متفاوتی داشته باشند. اگرچه انتظار نمی‌رود که افراد در بسترهای مختلف به میزان یکسانی تحت تأثیر نیروهای این عوامل و سرمایه‌ها قرار گرفته باشند بنابراین همان‌طور که نشان داده شد شیوه‌های همسرگزینی در سه دسته قرار دارند: سنتی، مدرن و ترکیب. در شیوه ترکیبی همسرگزینی در حال گذر از قالب سنتی به مدرن است، به طوری که نه سنتی است و نه مدرن، طبق یافته‌ها در جامعه امروز تهران بیشترین نوع همسرگزینی نیز از همین شیوه است. با توجه به این‌گونه از انتخاب همسر می‌توان شاهد گشایش لایه‌های مختلف اجتماعی بود تا بتوانند به‌منظور شکوفا شدن و بهره‌مندی از فرصت‌های مختلف، ارتقا یابند. چگونگی شکل‌گیری هر گروه و هر طبقه اجتماعی بر اساس سرمایه اقتصادی و اجتماعی و سرمایه فرهنگی خود می‌تواند مورد بازنگری قرار گیرد. در جوامع امروزی طبقه اجتماعی نه تنها صرفاً بر مبنای شباهت‌های کلی اعضای آن شکل نمی‌گیرد، بلکه هر طبقه با تأثیر و ترکیبی از سرمایه‌های مختلف می‌تواند در طبقات صعود و نزول داشته باشد. در بسیاری از موارد هدف افراد از انتخاب همسر در میدان سرمایه‌های گوناگون تحرک اجتماعی است.

منابع

- اوجاقلو، سجاد و سرایی، حسن. (۱۳۹۳)، «مطالعه تغییرات زمانی ارزش فرزند در ایران»، *فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، شماره ۲: ۲۶۱ - ۲۸۳.
- بحیرائی، الهام و حضرتی صومعه، زهرا. (۱۳۹۰)، «عوامل اجتماعی مؤثر در افزایش سن ازدواج دانشجویان دختر»، *فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی ایران*، شماره ۴.
- بوردیو، پی. یر. (۱۳۸۱)، *نظریه کنش دلیل عملی و انتخاب عقلانی*، ترجمه: مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار.
- بوردیو، پی. یر. (۱۳۹۰)، *نظریه کنش: دلایل عملی و انتخاب عقلانی*، ترجمه: مرتضی مردیها، تهران: نقش و نگار.
- بوردیو، پی. یر. (۱۳۹۳)، *تمايز: نقد تضادهاي ذوقی*، ترجمه: حسن چاوشیان، تهران: ثالث.
- پیران، پرویز؛ موسوی، میرطاهر و شیانی، ملیحه. (۱۳۸۵)، «کارپایه مفهومی و مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی: با تأکید بر شرایط ایران»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، دوره ۶، شماره ۲۳: ۹-۴۴.
- جمشیدی‌هاغلامرضا؛ صادقی فسایی، سهیلا و لولآور، منصوره. (۱۳۹۲)، «نگرش جامعه‌شناختی بر تأثیر فرهنگ مدرن از منظر جنسیتی بر تحولات خانواده در تهران»، *نشریه زن در فرهنگ و هنر*، شماره ۲: ۱۸۳ - ۱۹۸.
- جنکینز، ریچارد. (۱۳۸۵)، *پی‌یر بوردیو*، ترجمه: حسن چاوشیان و لیلا جوافشانی، تهران: نشر نی.
- دریایی سپیده. (۱۳۹۵)، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آگاهی از روابط جنسی صحیح در زوجین، *پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی* دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۹۳)، *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده (با تجدیدنظر و اضافات)*، تهران: سروش.
- سرایی، حسن. (۱۳۸۵). «تداوم و تغییر خانواده در جریان گذار جمعیتی ایران»، *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، سال یکم، شماره ۲: ۱۱۸-۱۴۰.
- سلیمانی بشلی، محمدرضا. (۱۳۹۴)، مقایسه معیارهای همسرگزینی در بین افراد متأهل و جدانشده و مهم‌ترین عوامل مؤثر بر آن، *رساله دکتری رشته جامعه‌شناسی* دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- شارع‌پور، محمود. (۱۳۹۵)، *سرمایه اجتماعی و مفهوم‌سازی، سنجش و دلالت‌های سیاست‌گذاری*، مازندران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.

- شویره، کریستین و فونتن، اولیویه. (۱۳۸۵)، *واژگان بوردیو*، ترجمه: مرتضی کتبی، تهران: نشر نی.
- عباس زاده دربانی، مرضیه. (۱۳۹۷)، شناسایی معیارهای مناسب در الگوهای مختلف همسرگزینی، *پایان نامه کارشناسی ارشد* دانشگاه پیام نور استان خراسان رضوی، مرکز مشهد.
- فخری، مریم؛ ساروخانی، باقر و مهدوی، سید محمدصادق. (۱۳۹۶)، «تحرك اجتماعي و گزینش همسر»، *فصلنامه فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده*، سال دوازدهم، شماره ۴۰: ۵۷-۸۲.
- فیلد، جان. (۱۳۸۸)، *سرمایه اجتماعی*، ترجمه: غلامرضا غفاری و حسین رمضانی، تهران: کویر.
- کاوه فیروز، زینب؛ زارع، بیژن و جهانبخش گنجه، صادق. (۱۳۹۶)، «تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و فرهنگی بر نگرش به فرزند آوری»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، دوره ۶، شماره ۱: ۱-۱۱۹.
- لیتل دنیل. (۱۳۸۶)، *تیین در علوم اجتماعی: درآمدی بر فلسفه علم الاجتماع*، عبدالکریم سروش، تهران: صراط، چاپ چهارم.
- مشیدی شهرزاد. (۱۳۹۰)، تحول معیارهای همسرگزینی جوانان نسبت به والدینشان به تفکیک خاستگاه طبقاتی، *رساله دکتری جامعه‌شناسی* دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.
- مهدوی، محمدصادق و ظهیری، هوشنگ. (۱۳۹۰)، «نقش سرمایه اجتماعی درون خانواده بر سبک‌های اجتماعی شدن فرزندان»، *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، شماره ۳: ۴۹-۶۲.
- خنده‌رو، مهدی و ملکی، احسان. (۱۳۹۶)، «بررسی عوامل مؤثر بر معیارهای همسرگزینی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور تربت‌حیدریه»، *همایش ملی عفاف، حجاب و سبک زندگی*.
- نساج مانیزانی، داریوش. (۱۳۹۱)، بررسی رابطه ارزش‌های نوگرایی با معیارهای همسرگزینی، *پایان نامه کارشناسی ارشد* جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور تهران.
- نوغانی، محسن؛ صدیق اورعی، غلامرضا و سالار، علی. (۱۳۹۲)، «شبکه اجتماعی همسرگزینی و تأثیر آن بر رضایت از زندگی زناشویی در بین مردان متأهل»، *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، دوره ۲۴، شماره ۱: ۱۷-۳۶.
- ویلیام، ج گود و نظامی، اسعد. (۱۳۵۳)، *خانواده و جامعه، مطالعات جامعه‌شناختی (دوره قدیم)*، ترجمه: ویدا ناصحی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

- Anning Hu, Zhenchao Qian. (2015). *Educational homogamy and earnings inequality of married Couples: Urban China, 1988-2007*. fudan University China.
- Bartolini, S. Bilancini, E. & Pugno, M. (2008). *Did the Decline in Social Capital Depress Americans' Happiness?*, University of Siena - Department of Economics and University of Cassino Department of Economic Sciences.
- Bourdieu, P. (2011 [1986]). *The forms of capital. Cultural theory: An anthology*, 1, 81-93.
- Carlisle, S., Hanlon, P. & Hannah, M. (2008). Status, taste and distinction in consumer culture: acknowledging the symbolic dimensions of inequality. *Public Health*, 122(126), 631-637.
- Christensen, V. T. & Carpiano, R. M. (2014). Social class differences in BMI among Danish women: Applying Cockerham's health lifestyles approach and Bourdieu's theory of lifestyle. *Social Science & Medicine*, 112, 112-121.
- Kezban Çelik. (2018). Unmarried women with closed "windows of opportunity": *Professional women's reasons for not getting married Women's Studies International Forum*, Volume 66, January-February 2018, Pages 48-55.
- Long Xing, Cameron Campbell, Xiangning Li, Matthew Noellert, James Lee. (2020). Education, class and assortative marriage in rural Shanxi, China in the mid-twentieth century, *Research in Social Stratification and Mobility*, April 2020.
- Shekhar Chauhan, T. V. Sekher, Pradeep Kumar, Shobhit Srivastava, Ratna Patel. (2020). Prevalence, determinants and socio-economic inequality of early marriage among men in India, *Children and Youth Services Review*, September 2020.
- Veens tra, G. (2007). Social space, social class and Bourdieu: Health inequalities in British Columbia, *Canada. Health & place*, 13(11), 14-31.
- Weininger, E. B. (2002). Pierre Bourdieu on social class and symbolic violence. in E. O. Wright (ed), *Approaches to Class Analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, chapter 4, 116-165.